

BÖLÜM 1

DİNİ SEMBOLİZMDEN ÇAĞDAŞ SANATA AĞAÇ İMGESİ

Asuman DAŞDEMİR¹
Özlem MURAZ²

GİRİŞ

İnsanlık, tarih boyunca kutsal saydığı pek çok nesneyi inancının bir parçası olarak nesiller boyu aktarmıştır. Doğanın bir parçası olan, insanların inanışlarında en fazla yer eden, kişilerin ruhunu ve yaşamın özünü bulduğu ağaç, yeryüzünde en yaygın olarak bilinen inanç nesnelerinden biridir. Ağaç sembolünün sanatta, mitolojide, dinler tarihinde ve folklorda yoğun olarak kullanılmasının nedeni, ağaçların sahip olduğu yapı ve görünüş olduğu düşünülmektedir. İnsanlar gibi tıpkı ağaçlar da daima göğe doğru yukarıya uzanmak, mevyelerini vereceği süreci yaşamak ve boy atma gibi eylemler içerisindedir (Ağaç ve Sakarya, 2015). Ağacı, edebiyattan kutsal metinlere kadar birçok alanda evrensel bir simge olarak görmekteyiz. Ağacı kutsal olarak gören çoğu din, ibadetlerinde ağaca özel nitelikler yükleyerek onu tanrısal güçlerle ilişkilendirmiş, ritüellerinin merkezine yerleştirmiştir. Türk Dil Kurumu (TDK), din kavramını “Tanrı’ya, doğaüstü güçlere, çeşitli kutsal varlıklara inanmayı ve tapınmayı sistemleştiren toplumsal bir kurum” olarak tanımlamaktadır (TDK, 2025). Kutsal olanı sistematik olarak düzenleyen din, ağaç kültürünü kutsallığın bir temsili, aktarımı ve yaşanmasında sembolik bir hale getirmektedir. Bu bağlamda kutsal olarak nitelendirilen inanç mekanlarının ağaç ile birlikte temsil edildiğini görmek mümkündür. Tapınakların yanında ya da merkezinde kutsal ağaçların bulunması bu duruma bir örnek olarak verilebilir.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Kocaeli Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Grafik Bölümü, dasdemirasuman@gmail.com, ORCID iD: 0000-0003-3578-8232

² Dr. Öğr. Üyesi, Kırıkkale Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü, o.muraz@kku.edu.tr, ORCID iD: 0000-0003-4036-0601

SONUÇ

Tarih boyunca ağaç, birçok kültür ve toplumda önemli bir yere sahip olmuştur. Kimi toplumlarda bereket ve çoğalmanın sembolik bir yansıması olarak kimi toplumlarda ise şans veya kutsal bir öge olarak varlığını sürdürmüştür. Günümüzde halen devam etmekte olan ağacın bu önemi Postmodernizmin düşünsel hareketlerinden ekolojik yaklaşımların da simgesi olmuştur. Çağdaş sanatla birlikte ortaya çıkmış olan çevresel sanatta da ağacı bir metafor olarak kullanmış sanatçıların varlığı çok olmasına karşın özellikle ağacı ekoloji ve din bağlamında ele alan sanatçı sayısı azdır. Bu sanatçılar, ağacın bütün içerdiği anlamların yanı sıra doğanın bir parçası olarak ve dini söylemler doğrultusunda ortak bir paydada ele almışlardır. Dolayısıyla daha özel bir yaklaşımla ağaç ayrıcalıklı bir sanat nesnesi konumuna gelmiştir.

Biçim ve renk arayışının ön planda olduğu modern sanatın aksine çağdaş sanat, sorgulamayı, düşünmeyi ve farkındalığı sunmaktadır. Bu bağlamda sanatın bir araç olarak ağaç imgesi ile dinin ruhsal ve manevi yönünü birleştirerek, izleyicide hem estetik hem de derinlikli bir farkındalık yaratmak mümkündür. Araştırma ile çağdaş sanatçıların ağaç imgesini plastik sanatın bir ögesi olarak kullanmanın yanı sıra enstelasyon ve arazi sanatı ile ağacın ilahi özelliğini vurgulamışlardır.

İnsan, kimi zaman doğaya hoyratça müdahalelerde bulunsa da varoluşunun özünü ve sürekliliğini yine doğanın döngüsünde bulmaktadır. Sanat, bu ontolojik bağı görünür kılarak, din ve inanç temelli ritüeller aracılığıyla ifade edilen doğaya bağlılık ve minnet duygusunun biçim değiştirerek de olsa insanlık tarihi boyunca varlığını sürdüreceğini göstermektedir. Bu bağın en güçlü sembollerinden biri olan ağaç, yaşamın ve inancın sürekliliğini temsil ederek, sanat aracılığıyla insanın doğaya olan kadim bağlılığını geleceğe taşımaktadır.

KAYNAKLAR

- Çetin, Y. & Yayık, B. (2021). Tasavvuf Düşüncesinde Servi Ağacı ve Türk İslam Sanatındaki Yansımaları. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaşî Veli Araştırma Dergisi*, 100, 485-513.
- Ağyürek G. (2011). *Geleneksel Türk Resim Sanatının Günümüzdeki Söylemi*, Yüksek Lisans Tezi, (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Yunus Berkli), Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Aslanoğlu, A. (2021). Hindu Geleneğindeki Bazı Kutsal Ağaçlarla İlgili İnanış ve Uygulamalar. *Kilitbahir*, 127-153.
- Ağaç, S. & Sakarya, M. (2015). Hayat Ağacı Sembolizmi. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*, 1, 1-14.
- Boezem, M. (2025). landartflevoland: <https://www.landartflevoland.nl/en/land-art/marinus-boezem-de-groene-kathedraal/read-more/> adresinden 14 Ağustos 2025 tarihinde alındı.
- Bülbül, A. H. (2023). İnanç, İslâm ve Sanat. *Erdem*, 85, 59 - 90. doi:<https://doi.org/10.32704/erdem.2023.85.059>
- Cebeci, D. T. (2022). Türk İşleme Sanatında Hayat Ağacı Motifi ve Uygulamaları. *ARIŞ Halı Dokuma ve İşleme Sanatları Dergisi*, 20 (21), 7-29.

- Çetin, Y. & Yayık, B. (2021). Tasavvuf Düşüncesinde Servi Ağacı ve Türk-İslam Sanatındaki Yansımaları. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 485-514.
- Daşdemir, A. & Muraz, Ö. (2024). Kutsal Doğanın Ekoloji, Din ve Çağdaş Sanat Bağlamında İncelenmesi. *Uluslararası İletişim ve Sanat Dergisi*, 5(13), 105-122. doi:10.29228/iletisimvesanat.79527
- DHA. (2015). Sümerolog Muazzez İlmiye Çığ: Yılbaşı kutlaması Türk geleneğinden. Cumhuriyet Gazetesi. <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/sumerolog-muazzez-ilmiye-cig-yilbasi-kutlamasi-turk-geleneginden-454340> adresinden alındı
- Diyanet İşleri Başkanlığı, (t.y.). İbrâhîm Suresi 24-25. Ayet Tefsiri. Kur'an-ı Kerim Portalı. Erişim tarihi 16 Ağustos 2025, <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/%C4%B0br%C3%A2h%C3%AEem-suresi/1774/24-25-ayet-tefsiri>
- Duydu, M. & Boydaş, O. (2020). Türk Mitolojisinde “Hayat Ağacı” Sembolü Ve Bu Sembolün Sanata Yansımalarından Örnekler. *ATLAS Journal International Refereed Journal on Social Sciences*, 6 (36), 1042-1050.
- Elpe, E. (2003). Türk Mitoloji ve Sanatında Ağaç. İstanbul, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Türk İslam Sanatları Programı, Yüksek Lisans Tezi.
- Flevo Land, L. A. (2025). De Groene Kathedraal. <https://www.landartflevo.nl/en/land-art/marinus-boezem-de-groene-kathedraal/read-more/> Erişim tarihi 15 Ağustos 2025
- Fowler-Smith, L. (2018). Adorning and Adoring: The Sacred Trees of India. *Journal for the Study of Religion, Nature and Culture*, 12(3), 261-284. doi:http://doi.org.10.1558/jsrnc.33347
- Gömeç, S. (2003). Eski Türk İnancı Üzerine Bir Özet. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 33(22), 79-104. doi:https://doi.org/10.1501/Tarar_0000000139
- Imoga (2025). İstanbul Grafik Sanatlar Müzesi, *Hüsamettin Koçan*, <https://www.imoga.org/tr/collection/artists/husamettin-kocan> adresinden 15 Ağustos 2025 tarihinde alınmıştır.
- Inna Makarova. (2014). World Tree, Rosa Mundi, Ship as World Artistic Discourses: Mythological Roots and Representation in Arts. *Journal of Language and Cultural Education*, 2(2), 95-102.
- Işık, S. (2019). Hayat Ağacı ve Kutsal Ağaçlar: Türk ve Çin Mitolojisi Üzerine Bir Karşılaştırma. *International Journal of Humanities and Education*, 5(11), 546 - 566.
- Jacobs, B. (2021). Why planting a tree is a radical act. BBC: <https://www.bbc.com/culture/article/20210618-joseph-beuys-the-original-eco-activist> adresinden 21 June 2025 tarihinde alındı
- Kaya, A. (2023). Piet Mondrian ve Sanatının Teozofi Felsefesi İle Olan İlişkisi. *Erciyes Akademi*, 945.
- Kayahan, Z. (2024). Bir Masumiyet Yolculuğu. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 35.
- Kelam, Ş. (2019). Türk Mitolojisinde Çam Ağacı Sembolünün Yeri ve Çağdaş Türk Resim Sanatına Yansımaları. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Resim Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Konya.
- Kokal, Ö. (2017). Kültürler Arası Simge; Hayat Ağacı. Mimarizm: https://www.mimarizm.com/gezi-mekan/kulturler-arasi-simge-hayat-agaci_128334 adresinden alındı
- Kurt M. & Küpeli A. E. (2025). Piet Mondrian'ın Form Algısındaki Evrimi ve Soyut Sanatla Etkileşimi. *MANAS Journal of Social Studies*, 233.
- Makarova, I. (2014). World Tree, Rosa Mundi, Ship as World Artistic Discourses: Mythological Roots and Representation in Arts. *Journal of Language and Cultural Education*, 2(2) ISSN 1339-4045, p.95 (print), ISSN 1339-4584 (online)
- More, T. & Valhe, V. (2020). Symbolic Significance of Sacred Nyagrodha Tree Worship in Indian Religion and Tradition. *Bulletin of the Deccan College Post-Graduate and Research Institute*, 80, 149-158. <https://www.jstor.org/stable/48673804> adresinden alındı
- Nargül, V. (2014). İslam Hukukunda Çevrenin Savaş Sırasında Korunması. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 23, 223-249.
- Nwoko, D. (1970). Art and Religion. *Présence Africaine*, 4e Trimestre, Nouvelle série, 76, 113-142. <http://www.jstor.com/stable/24348857> adresinden alındı
- Reat, N. R. (1975). The Tree Symbol in Islam. *Studies in Comparative Religion*, 19(3), 1-19.
- TDK. (2025). Türk Dil Kurumu. “Din”: <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı
- Tomsuk, E. E. (2022). Beuys ve Doğa İlişkisi Bağlamında Sanatın İyileştirici Gücü. *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, 76, 907-916. doi:10.7816/ulakbilge-10-76-01

- Wolpert, A. (2025). Adam Wolpert: <http://www.adamwolpert.com/gallery18/index.html> adresinden 14 Ağustos 2025 tarihinde alındı
- Yücer, H. M. & Küçük, S. (2019). Tasavvuf Literatüründe Ağaç Sembolizmi ve Muhyî'nin Temsil-i Şecer İsimli Eseri. *Akademik Platform*, 3 (1), 13-28.
- Yıldırım, S. & Kuzu, F. P. (2020). Türk ve Türk Dünyası Destanlarında "Ağaç" Etrafında Şekillenen Anlam Olgusu. *Edebiyat ve Folklor*, 36-58.
- Yalçınkaya, F. (2017). Bir Masumiyet Yolculuğu. *Milliyet Sanat*: <https://www.milliyetsanat.com/haberler/plastik-sanatlar/-bir-masumiyet-yolculugu-/8141> adresinden 10 Temmuz 2025 tarihinde alındı.
- Yamamoto, S. T. (2025). VisuaLingual: <https://visualingual.wordpress.com/2010/10/11/hanging-garden-by-shinji-turner-yamamoto/> adresinden 14 Ağustos 2025 tarihinde alınmıştır.

Görsel Kaynaklar

- Görsel 1.** <https://www.turkiyenintarihieserleri.com/?oku=1184> 02 Temmuz 2025 tarihinde alınmıştır.
- Görsel 2.** <https://www.royalacademy.org.uk/art-artists/work-of-art/the-sacred-tree-of-the-hindoo-at-gyah-bahar> 25 Haziran 2025 tarihinde alınmıştır.
- Görsel 3.** Yapay zeka ile 04. 06.2025 tarihinde oluşturulmuştur.
- Görsel 4.** Cebeci, D. T. (2022). Türk İşleme Sanatında Hayat Ağacı Motifi ve Uygulamaları. *ARIŞ Halı Dokuma ve İşleme Sanatları Dergisi*, 20(21), 7-29. 04 Temmuz 2025 tarihinde alınmıştır.
- Görsel 5.** <https://artam.com/muzayede/388-modern-ve-cagdas-tablolar/bedri-rahmi-eyuboglu-1911-1975-hayat-agaci-15> Artam 22 Temmuz 2025 tarihinde alınmıştır.
- Görsel 6.** <https://www.nisartgallery.com/urun/3551192/bedri-rahmi-eyuboglu-agac-kagit-uzerine-cini-murekkebi-30x20-cm-imzali> Niş Art Gallery 14 Ağustos 2025 tarihinde alınmıştır.
- Görsel 7.** Özkul, K. (2020). Sivas Gök Medrese Bezemeleri, Semboller ve Anlamları. *Şehir ve Medeniyet Dergisi Journal of City and Civilization* ISSN: 1308-8386 06 Temmuz 2025 tarihinde alınmıştır.
- Görsel 8.** <https://www.bbc.com/culture/article/20210618-joseph-beuys-the-original-eco-activist> 15 Temmuz 2025 tarihinde alınmıştır.
- Görsel 9.** Giray, K. (2025). Bedri Rahmi Eyüboğlu ve Yeni Türk Resmi Yaratma Ülküsü. *Antikacılar*: <https://www.antikalar.com/bedri-rahmi-eyuboglu> adresinden 16. 06. 2025 tarihinde alındı.
- Görsel 10.** <https://hbyazar.com/gri-agac-piet-mondrian-gray-tree/> 18 Temmuz 2025 tarihinde alınmıştır.
- Görsel 11.** <http://www.adamwolpert.com/gallery18/index.html> 18 Temmuz 2025 tarihinde alınmıştır.
- Görsel 12.** <https://www.sensesatlas.com/the-green-cathedral-marinus-boezem/> 20 Temmuz 2025 tarihinde alınmıştır.
- Görsel 13.** <https://t24.com.tr/k24/yazi/ormanlardan-galeri-muze-bienal-ve-dijital-alanlara-guncel-sanatta-agaclar,2190> 10 Ağustos 2025 tarihinde alınmıştır.
- Görsel 14.** <https://www.milliyetsanat.com/haberler/plastik-sanatlar/-bir-masumiyet-yolculugu-/8141> 13 Ağustos 2025 tarihinde alınmıştır.